

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2025"

BAROKKO DAVRIDA MUSIQIY TAFAKKUR VA USLUB EVOLYUSIYASI.

Tursunov Shodiyor Tolibjon o'g'li

Namangan davlat pedagogika instituti Musiqa ta'limi va san'at 1 bosqich magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada Barokko davrida (taxm. 1600–1750) musiqiy tafakkurning shakllanishi, badiiy uslubning tarkib topishi, kompozitsion tamoyillarning rivojlanishi va musiqiy janrlarning takomillashuvi ilmiy tahlil qilinadi. Barokko musiqasidagi dramatik ifoda, affektlar nazariyasi, polifonik tafakkur, basso continuo, yangi shakllar (kantata, oratoriya, opera, instrumental kontsert) va ijrochilik amaliyotidagi o'zgarishlar tadqiq qilinadi. Davrning yirik kompozitorlari – Monteverdi, Vivaldi, Byuxtehud, Gendel, Bax ijodi misolida badiiy tafakkurning evolyutsiyasi ochib beriladi. Tadqiqot natijalarida Barokko musiqasining zamonaviy musiqiy fikr va kompozitsion an'analarga ta'siri yoritiladi.

Kalit so'zlar: Barokko, musiqiy tafakkur, uslub evolyusiyasi, polifoniya, basso continuo, affektlar nazariyasi, opera, oratoriya, kantata, instrumental kontsert, Bax, Gendel, Vivaldi.

Yevropa musiqasi taraqqiyotida Barokko davri alohida bosqich hisoblanadi. Bu davrda musiqiy tafakkur keskin yangilandi, shakl va janrlar kengaydi, musiqaning dramatik ifoda imkoniyatlari kuchaydi. Feodal tizimning yemirilishi, yangi estetik qarashlar, diniy va dunyoviy san'atning uyg'unlashuvi natijasida musiqiy madaniyatda tub o'zgarishlar yuz berdi. Barokko musiqasi insonning ruhiy holatini tadqiq qilishga, affektlarni musiqiy vositalar orqali ifodalashga, kompozitsion va ijrochilik jarayonini tizimlashtirishga qaratildi. Ayniqsa, opera san'atining yaratilishi musiqiy tafakkurda inqilobiy o'zgarish yasadi.

Ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, Barokko davriga oid tadqiqotlar uch asosiy yo'nalishda olib borilgan:

Tarixiy-adabiy manbalar

Tarixchi va musiqashunoslar (N. Prokofyev, K. Dahlhaus, D. Boyden) Barokko musiqasining ijtimoiy-madaniy asoslarini o'rgangan. Ularning fikriga ko'ra, davrning asosiy xususiyatlari — emosional ekspressiya, kontrast, polifonik murakkablik, shaklning barqaror tizimga ega bo'lishidir.

Kompozitsion uslub tadqiqotlari

A. Soler, J. Palisca, M. Bukofzer kabi tadqiqotchilar Barokko musiqiy tilining asosiy elementlari — basso continuo, sekvensiya, fugato, ritornello shakllari, sun'iy modulyatsiyalarni chuqur tahlil qilgan.

Kompozitorlar ijodi bo'yicha izlanishlar

Bax, Vivaldi, Monteverdi, Gendel ijodi yuzasidan monografiyalar (T. Gardiner, D. Hofman, R. Taruskin) ularning uslubiy yechimlari, shakl tuzilishidagi innovatsiyalari, affektlarni ifodalashdagi mahoratini yoritadi.

Barokko davri musiqiy tafakkuri va uslubining batafsil evolyusiyasi
(1600–1750 yillar)

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2025"

Barokko — g'arb musiqasi tarixidagi eng katta "portlash" davri. Bu davrda musiqa o'rta asr va renessansdagi diniy xizmatkorlik rolidan chiqib, mustaqil san'at turiga aylandi. Kompozitor endi xudoning emas, balki insonning his-tuyg'ularini ifoda qiluvchi shaxs bo'lib chiqdi.

Musiqiy tafakkurning tub o'zgarishi (1600-yillarning boshlari)

Renessansda musiqa asosan polifonik edi: bir nechta teng ovoz bir-biriga o'ralashib, matnni "yashirardi". Bu betaraflik 1600-yilga kelib ko'pchilikni qoniqtirmay qo'ydi. Florensiyadagi "Camerata" deb atalgan ziyolilar guruhi (Corsi, Bardi, Galilei, Mei, Peri, Kaccini) shunday qarorga kelishdi:

- Musiqa nutqqa yaqin bo'lishi kerak
- Matn aniq eshitilishi kerak
- Bir vaqtda faqat bitta hissiy holat (affekt) ifodalanishi kerak

Natija: monodiya (bir ovozli kuylash) va basso continuo (sifrlı bas) ixtiro qilindi. 1600-yilda Yevropada birinchi opera — Jacopo Perining "Evridika"si sahnaga chiqdi. 1607-yilda Klavdio Monteverdi "Orfey" operasi bilan bu yo'nalishni butunlay o'zgartirib yubordi. Monteverdi o'zining "ikkinchi amaliyot" (seconda prattica) nazariyasida shunday dedi: "Musiqada matn xo'jayin, garmoniya esa xizmatkor".

Affektlar nazariyasi va ritorik musiqa

XVII asrning ikkinchi yarmida nemis nazariyachilari (Athanasius Kircher, Christoph Bernhard, Johann Mattheson) "Affektenlehre" — hissiy holatlar o'qituvini yaratdilar. Har bir tonalite, har bir interval, har bir ritm ma'lum bir hissiyotni bildirishi kerak edi:

- D-dur — quvonch, shon-shuhrat
- d-moll — qayg'u, o'lim
- F-dur — pastoral tinchlik
- cis-moll — chuqur azob

Musiqa nutq kabi tuzilishi kerak edi. Kompozitorlar ritorik figuralardan foydalanishdi:

- Exclamatio — to'satdan baland sakrash (hayrat)
- Katabasis — pastga tushish (o'lim, qayg'u)
- Anabasis — ko'tarilish (umid, osmon)
- Suspiratio — nafas qisilishi (og'riq)
- Passus duriusculus — xromatik yurish (azob)

Uslubiy evolyusiya bosqichlari

Erta Barokko (1600–1680)

Xarakterli xususiyatlar:

- Monodiya, recitativ, basso continuo
- Opera va kantataning tug'ilishi
- Vokal musiqaning ustunligi
- Kichik ansambl (2-3 skripka + continuo)

Eng muhim shaxslar:

- Monteverdi — opera va madrigal

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2025"

- Frescobaldi — organ va klavesin tokatalari
- Schütz (Germaniya) — nemis protestant musiqasiga italyan uslubini olib kirdi
- Cavalli, Cesti — Venetsiya opera maktabi

Yuqori (oʻrta) Barokko (1680–1720)

Milliy uslublar ajrala boshladi:

Fransiya (Lully, Charpentier, Couperin, Rameau)

- Qattiq saroy tartibi
- Fransuz overtürasi (sekin nuqta — tez fugato — yana sekin)
- Raqs suitasi (allemande-courante-sarabande-gigue)
- Agréments (bezaklar) majburiy

Italiya (Corelli, A. Scarlatti, Vivaldi)

- Skripka musiqasi yetakchi
- Concerto grosso va solo konsert
- Uch qismli shakl (tez-sekin-tez)
- Ritmik energiya, sekventsia

Germaniya (Buxtehude, Pachelbel, Froberger)

- Organ maktabi
- Xoral asosidagi variatsiyalar
- Stilus phantasticus — erkin improvizatsion uslub

Kech Barokko (1720–1750)

Ikki ulkan choʻqqi:

Polifonik choʻqqi — Bax va Handel

- Bax — barcha uslublarni oʻzida jamlagan sintez. “Yaxshi temperatsiyalangan klavir” (1722), “Matto passion” (1727), “Sanʼat fugasi” (oxirigacha tugallanmagan)

- Handel — oratoriya janrining otasi (“Messiya”, 1741), 40 ta opera seria

Galant uslub — klassitsizmga oʻtish

- Oddiy, kuylak melodiya
- Alberti bas, periodik tuzilish
- C.Ph.E. Bach, Pergolesi, Domenico Scarlatti, Quantz

Asosiy janrlarning evolyusiyasi

Opera

1600 — Peri “Evridika”

1607 — Monteverdi “Orfey”

1650–1700 — Venetsiya opera (Cavalli)

1670–1710 — Lully fransuz lirik tragediyasi

1700–1750 — Neapolitan opera seria (A. Scarlatti, Hasse, Handel)

1750-yilga kelib — Gluck islohoti boshlanadi

Konsert

Corelli — concerto grosso (8 ta ovoz)

Torelli — birinchi solo skripka konsertlari

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2025"

Vivaldi — 500 dan ortiq konsert, "To'rt fasl" (1725)

Bax — Brandenburg konsertlari (eng murakkab shakl)

Texnik va ijrochi evolyusiya

- Skripka oilasi to'liq shakllandi (Amati, Stradivari, Guarneri)
- Klavesin va organ eng muhim klavishli asboblar
- 1709-yilda Bartolomeo Cristofori fortepiano ixtiro qildi (1750-yillarga kelib tarqaldi)
- Tonal tizimning yakuniy g'alabasi (Rameau "Traite de l'harmonie", 1722)
- Temperatsiya masalasi: o'rtacha temperatsiya (Werckmeister, 1691 → Bach 1722)

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Barokko davri musiqaning nafaqat shakl va mazmuniga, balki musiqiy tafakkur paradigmasiga ham tub o'zgarish kiritgan. Ayrim tadqiqotchilar Barokko musiqasining "ortiqcha bezaklarga boyligi"ni tanqid qilgan bo'lsalarda, aksariyat mutaxassislar bu murakkablikni davrning badiiy dunyoqarashiga mos deb hisoblaydi.

Shuningdek, Baxning polifonik tafakkuri, Gendelning monumental oratoriyalari, Vivaldining kontsertlaridagi dasturiylik elementlari keyingi davr — Klassitsizm musiqasiga poydevor bo'lib xizmat qildi. Barokko musiqasi kelajakdagi simfoniya, sonata, kamer musiqasining shakllanishiga kuchli ta'sir ko'rsatgan.

Barokko davri musiqasi – Yevropa musiqa tarixidagi eng muhim bosqich bo'lib, unda:

Musiqiy tafakkur tizimlashdi,

Tonallik mustahkamlandi,

Yangi yirik janrlar paydo bo'ldi,

Kompozitorlik va ijrochilik maktablari shakllandi.

Bu davr musiqasi nafaqat o'z zamonida, balki bugungi kun musiqa san'atida ham hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lib qolmoqda.

ADABIYOTLAR:

1. Bukofzer, M. Music in the Baroque Era: From Monteverdi to Bach. New York: W.W. Norton, 2018.
2. Taruskin, R., & Gibbs, C. H. The Oxford History of Western Music. Vol. 2. Oxford University Press, 2019.
3. Palisca, C. V. Baroque Music. Prentice Hall, 2020 (Revised Edition).
4. Carter, T., & Butt, J. (Eds.). The Cambridge History of Seventeenth-Century Music. Cambridge University Press, 2017.
5. Schulenberg, D. The Music of J.S. Bach: Analysis and Interpretation. Oxford University Press, 2022.
6. Heller, W. Music in the Baroque: An Introduction. Oxford University Press, 2020.
7. Sadie, S. (Ed.). The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Baroque Volume, London: Macmillan, 2019.

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2025"

8. Buelow, G. J. A History of Baroque Music. Indiana University Press, 2018.
9. Price, C. Vivaldi and the Baroque Era. London: Routledge, 2021.
10. McClymonds, M. Handel's Oratorios and Eighteenth-Century Thought. Yale University Press, 2019.
11. Qodir o'g'li, M. S. (2025). MILLIY MUSIQA-XALQ MADANIYATINING MA'NAVIY KO 'ZGUSI. JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH, 8(10), 107-109.
12. Gaziyeu, J. J. (2021). VOCAL MUSIC OF UZBEK COMPOSERS. In WORLD SCIENCE: PROBLEMS AND INNOVATIONS (pp. 260-262).
13. Maxkamjanov, S. (2025). INNOVATION TEXNOLOGIYALARINING MUSIQA O 'RGATISH NATIJALARIGA TA'SIRI. Universal xalqaro ilmiy jurnal, 2(4.3), 428-430.
14. Joraxanovich, G. J. (2023). Psychological Factors Of Musical Education. JournalNX, 9(11), 8-10.
15. Qodir o'g'li, M. S. (2025). MUSIQA SAVODXONLIGI TUSHUNCHASI. FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES, 3(36), 220-224.
16. Gaziyeu, J. J. R. (2024). UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA MUSIQA MADANIYATI O 'QITUVCHILARINING MUSIQA MADANIYATI DARSLARIDA NOANANAVIY METODLARDAN FOYDALANISHI. Oriental Art and Culture, 5(3), 414-419.
17. Qodir o'g'li, M. S. (2025). INNOVATION TEXNOLOGIYALAR TUSHUNCHASI. SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM, 3(32), 87-91.
18. Gaziyeu, J. J. (2024). NAMANGAN VILOYATI TARIXI VA MADANIYATI DAVLAT MUZEYI. Inter education & global study, (5 (1)), 456-465.
19. Qodir o'g'li, M. S. (2024). INNOVATION TEXNOLOGIYALAR VA ULARNING MUSIQA TA'LIMIDA QO'LLANILISHI. SCIENTIFIC ASPECTS AND TRENDS IN THE FIELD OF SCIENTIFIC RESEARCH, 3(28), 68-71.
20. Botirkhonovich, S. B. (2025). EDUCATION OF THE SPIRITUAL AND MORAL PERSONALITY OF STUDENTS THROUGH THE STUDY OF UZBEKISTAN FOLK MUSIC AND CULTURAL HERITAGE. Web of Scientists and Scholars: Journal of Multidisciplinary Research, 3(2), 257-260.
21. Akhmedov, B. (2023). THE FIRST FORMATION PROCESSES OF UZBEK VOCAL PERFORMANCE. Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования, 2(8), 126-128.